

Zpravodaj Československého sdružení uživatelů TeXu

Josef Polách

Anketa uživatelů TeXu

Zpravodaj Československého sdružení uživatelů TeXu, Vol. 13 (2003), No. 3-4, 171–187

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/149935>

Terms of use:

© Československé sdružení uživatelů TeXu, 2003

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

v jejich limitovaném volném čase a mnoho potřebného ještě zbývá udělat. Pokud můžete přiložit ruku k dílu, neváhejte zvednout ruku!

Prosíme, pošlete opravy, návrhy, náměty a nabídky pomoci na:

Sebastian Rahtz / 7 Stratfield Road / Oxford OX2 7BG / UK

tex-live@tug.org

http://tug.org/texlive

Šťastné T_EXování!

Anketa uživatelů T_EXu

JOSEF POLÁCH

Úvod – pohnutky, které mě vedly k vyhlášení ankety

Už přesně nevím, co mě někdy v půlce srpna vyprovokovalo k „výkřiku“ v konferenci uživatelů T_EXu. Šlo mi tehdy o to, jak by se dalo pomoci rozšíření tohoto geniálního programu a jak usnadnit začátečnickům start, aby je dříve neodradilo zdánlivé nepohodlí a vlastnosti odlišné od rozšířenějších programů pro sazbu textu.

Tehdy jsem navrhl anketu, která by se měla pokusit odhalit nejvýznamnější problémy a naznačit způsoby jejich řešení. Zároveň mě lákalo dozvědět se více o uživatelích T_EXu a udělat tak drobnou sociologickou sondu.

Někteří účastníci konference začali bezprostředně odpovídat, což mě jen podpořilo v záměru takový průzkum uskutečnit. Na mou žádost o návrhy na doplnění či upravení otázek nikdo včas nezareagoval, tak jsem do „ostré“ ankety použil téměř stejné otázky jako poprvé v listu. První odpovědi jsem samozřejmě také zahrnul do vyhodnocení.

Připomínám, že před časem v konferenci již jedna anketa proběhla – vyhlásil ji pan Ladislav Bittó a její výsledky zveřejnil mj. ve Zpravodaji Československého sdružení uživatelů T_EXu č. 1/2003 – a byla zaměřena převážně T_EXnický. Předmětem této ankety jsou však otázky spíše společenské v souvislosti s používáním T_EXu.

Provedení a průběh ankety

Anketní otázky jsem zveřejnil na svých stránkách WWW¹. Na této adrese je nyní k dispozici toto vyhodnocení. Odpovídat bylo možné i prostřednictvím elektronické pošty. Anketa byla ohlášena v konferenci uživatelů T_EXu (7. září 2003)

---

¹<http://www.polach.org/anketa.php>

a skoro zároveň na serveru Root.cz². Tímto zároveň děkuji Tomáši Krausemu za zveřejnění zprávičky.

Odpovědi přicházely, jak se dalo očekávat, nejhojněji 8. září (zhruba 60), další den asi 30, významně ještě přibýlo koncem týdne, kdy na Rootu vychází týdenní souhrn zpráv a dále už jen kapalo. Ještě někdy kolem 24. září přišly tři příspěvky a hned v posledním víkendu září jsem se rozhodl udělat uzávěrku a vyhodnocení.

Otázky a odpovědi

Prostřednictvím konference a e-mailu jsem dostal 14 odpovědí. Formulářem na stránce WWW mi přišlo 156 záznamů. Po přičtení sebe sama a vyloučení pokusů, uklepnutí a duplicit zůstaly a do vyhodnocení jsou zahrnuty 162 odpovědi. Pokud bylo zřejmé, že se vyskytlo více odpovědí (třeba uklepnutím se při vyplňování formuláře) od jednoho respondenta, vzal jsem v úvahu ty novější nebo podrobnější. Odpovědi jsem se snažil seskupit podle společných znaků a doplnil jsem je komentáři, abych jen nekalil vodu prostým výčtem. Na otázku

Jak jsem se sem dostal(a)? – tedy k této anketě – odpovídali respondenti takto:

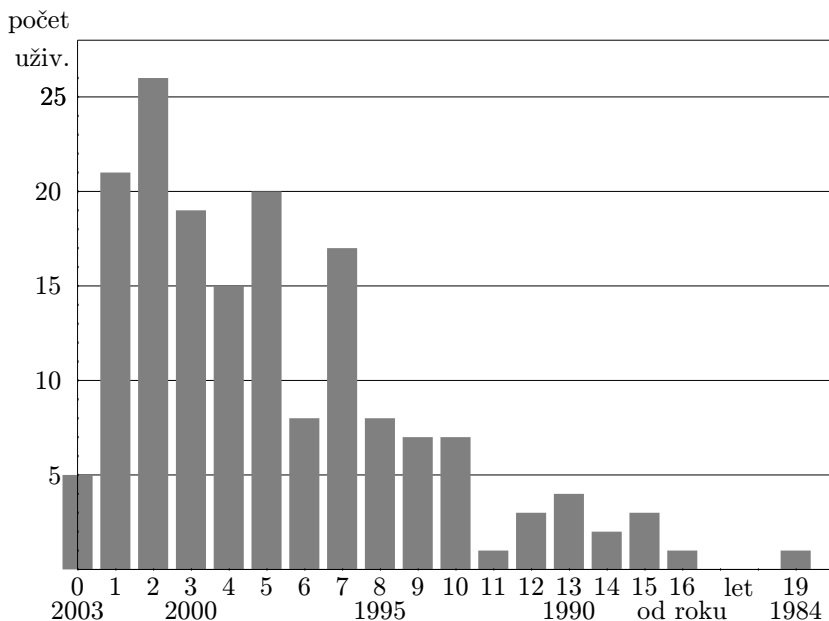
Zdroj	Počet	Zastoupení (%)
Root.cz	107	64,8
Konference	50	30,3
Osobní doporučení	8	4,8

Všimavějším čtenářům jistě neuniklo, že součet nesouhlasí s počtem platných odpovědí. Je to tím, že někteří respondenti uvedli dva zdroje. Pod Root.cz je zahrnuto několik odpovědí typu WWW, protože považuji za téměř vyloučené, že by se někdo mohl o anketě dovědět odjinud než z Rootu.

Kdy jsem se dostal(a) k T_EXu, jak dlouho jej používám? Došlé výsledky jsou sjednoceny na dobu používání jednotlivými lidmi v letech. V grafu zároveň uvádím i letopočet. Pokud někdo napsal dobu v měsících nebo neurčitě ve stylu „včera jsem začal“, pokusil jsem se ji zaokrouhlit nebo odhadnout.

---

²(<http://www.root.cz>)

Na komentář si netroufám, zkušenější by možná našli souvislosti s různými událostmi či skutečnostmi. Nakolik se podepsal vývoj softwaru a hardwaru, internetových služeb, otevření hranic, činnost CSTUGu. . .

Jak jsem se dostal(a) k $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ u? Tato zjednodušeně položená otázka nabízí pestrou škálu odpovědí na podotázky kde, proč, od koho apod. Mnoho odpovědí je kombinovaných, zůstanu u výčtu a počtu (viz tabulku 1):

Nejčastější odpovědí byla škola, potřeba kvalitní sazby speciálních věcí (např. matematiky, fyziky a chemie), vliv kolegů a učitelů. Milým způsobem to vyjadřuje i výrok jedné sympatické mladé dámy: „Každý civilizovaný člověk ve škole to používá.“

Jen velmi výjimečně objevili někteří respondenti $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ sami nebo náhodou. Je to bohužel přirozený a pochopitelný důsledek jeho nekomerční povahy, když není podporovaný marketingovou a reklamní masáží. O to větší je význam osobního působení a propagace $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ u mezi blízkými osobami.

K čemu a kde používám $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$? Stručnost této otázky vyvážila bohatost a pestrost odpovědí. I zde se vyskytují odpovědi výstižné i mnohoznačné, mnohé

Tabulka 1: Jak jsem se dostal(a) k $\text{\TeX}$

Zdroj, původce	Počet
Vysokoškolské studium	54
Vliv kolegů, přátel a známých	28
Potřeba publikovat články, práce, knihy...	23
Škola (neznámo, jaký typ)	21
V souvislosti s Unixem, Linuxem	19
Potřeba sázet matematiku a fyziku	14
Semináře, kursy, výuka na VŠ	12
Informace na internetu	7
Náhoda	7
Speciální potřeba, vysoké nároky	6
Zvědavost	6
Knihy, časopisy	4
Způsob práce, nevyhovují „všelijaké Wordy“	4
Zaujaly $\text{\TeX}$ em tištěné věci	3
Vliv příbuzných	3
Gymnázium	2
V zaměstnání	2
$\text{\LaTeX}$	2

pojmy jsou vyjádřením podmnožiny několika prvků a není vyloučeno vzájemné prolínání. Proto mi opět nezbylo, než abych se omezil na výčet a počty odpovědí.

Nejvíce je $\text{\TeX}$ rozšířen ve školách. To nakonec potvrzuje i skladba respondentů. Odborné texty a články jen potvrzují rozšíření $\text{\TeX}$ u mezi vzdělanými odborníky, kteří potřebují publikovat a pravděpodobně využívají zkušenosti a osvědčený nástroj, který poznali ve škole.

Trochu mě překvapily „různé drobnosti“, kam jsem shrnul všelijaké akcidenční tiskoviny, které by samy o sobě jen zbytečně prodloužily tabulku řadou položek o jednotkovém počtu. Ta hojnost svědčí o tom, že $\text{\TeX}$ je „schopen všeho“ – samozřejmě, když jej umíme trochu lépe ovládat – a není tedy jen nástrojem pro tvorbu uniformních dokumentů. Do této položky jsem zahrnul oznámení, plakáty, formuláře, pokusy, různé obaly apod.

Jako „Výstupy z DB, PDF“ jsem zahrnul odpovědi, které vyjadřují použití $\text{\TeX}$ u v programátorském prostředí k automatizovanému zpracování dat a výstupů z databáze nejčastěji do PDF.

Tabulka 2: K čemu a kde používám $\text{\TeX}$

Účel, prostředí	Počet	Účel, prostředí	Počet
Škola	56	Všechno	30
Odborné texty	24	Články	24
Různé drobnosti	24	Knihy	18
Dopisy	15	Matematika	13
Dokumenty	13	Delší texty	13
Výstupy z DB, PDF	13	Náročná sazba	10
V práci	10	Doma	10
Dokumentace	9	Prezentace	9
Hudebniny	6	Časopisy	5
Vizitky	5	Právnícké texty	2
Laboratorní zprávy	2	Kde nestačí Word...	1

Položky „Doma“ a „V práci“ jsem uvedl jen proto, že jsem takové odpovědi konkrétně dostal a samozřejmě je nepovažuji za vypovídající, protože jsou jen důsledkem mé nepřesně použité mnohoznačné otázky.

Za zmínku stojí sazba hudby. Neznám to z vlastní zkušenosti, ale noty a písničky sázené $\text{\TeX}$ em jsem viděl a líbily se mi. Nevím ani, v čem jiném se dají noty sázet (kromě jednoho programu, který spolupracuje s formátem MIDI).

Časopisy – v dnešní době, kdy se ty nejrozšířenější předhánějí v pestrosti, barevnosti a nepřehlednosti, nachází $\text{\TeX}$ uplatnění zřejmě hlavně jen u nekomerčních tiskovin, kde jde především o obsah a kde není snaha za každou cenu pouze upoutat pozornost. Znáám ale příklady, že lze $\text{\TeX}$ em tvořit i časopis včetně inzerce, většinu práce si zautomatizovat a ještě pomocí $\text{\TeX}$ u ovládat vystavování faktur za inzerci.

Inspirovali jste se? Přišli jste na to, že $\text{\TeX}$ em se dají sázet i věci, které by vás třeba ani nenapadly? To je dobře. Zkuste něco nového:)

Jaké problémy mě trápily na začátku? Této otázce přikládám velkou důležitost. Její odpovězení, vyvození správných závěrů a nasazení opatření může výrazně pomoci rozšíření $\text{\TeX}$ u mezi začátečníky, jejich udržení a snížení „úmrtí“.

Protože odpovídalo hodně „starých“ $\text{\TeX}$ istů, nebudou některé věci už tolik aktuální – zejména nářky nad nedostatečnou podporou češtiny. Zde patří dík nejmenovaným, ale dobře známým lidem, kteří se o velmi kvalitní podporu češtiny postarali.

Hlavní skupiny začátečnických problémů uvádím ve stručné tabulce, ale vzápětí se je pokusím rozebrat podrobněji v textu.

Oblast problémů	Počet
Investice do vzdělání	32
Styl práce, ovládání programů	33
Okolí $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ u	37
Hlavní $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ nické problémy	66
$\text{L}^{\text{A}}\text{T}_{\text{E}}\text{X}$	17
Ojedinelé, speciální	13
Subjektivní a společenské problémy	10

1. Vzdělání, literatura:

- Nedostatek dokumentace (12 hlasů) – asi by se to dalo shrnout s následujícím:
- Nedostatek literatury pro začátečníky (11)
- Nedostatek literatury v češtině (7)
- Roztříštěnost a nepřehlednost literatury (5)
- Složitost dokumentace – (psáno odborníky pro odborníky) (3). To svědčí o nesystematičnosti a děravosti těch školiček – zkrátka o nepedagogickém přístupu. Potřebné věci jsou popsány třeba velmi dobře, ale člověk se nedoví, že má pak v konzoli napsat `csplain pokus.tex` nebo `cslatex pokus.tex`.
- Nedostatek tipů a triků (2)
- Nedostupnost rychlé a účinné nápovědy (2)
- Nedostatek příkladů (2)

Poslední položky svědčí o tom, že uživatelé chtějí psát a sázet v $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ u a dělat i takové věci, kterým zatím nepotřebují (nechtějí, nemohou) rozumět do hloubky. Chtějí snadno dosáhnout nějakého výsledku, což by v nějakém „běžném“ programu zvládli na pár kliknutí. Známe to všichni dobře: *Čas je drahý a špatně placený* nebo *Není čas na hrdinství* apod. Zřejmě určitá netrpělivost a zdánlivě menší náročnost na učení se vede mnoho nováčků k $\text{L}^{\text{A}}\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ u. Někteří se později obrazejí k plainu.

Vím i podle sebe a několika blízkých, že „opisování“, úpravy a vylepšování existujících maker, která jsou dostatečně přehledná a zdokumentovaná (např. z Olšákova TBN) je užitečné a efektivní. Umožňuje totiž rychlé dosažení požadovaného výsledku a může uživatele vést k pochopení a hlubšímu proniknutí k základům $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ u.

Z počtu respondentů, které trápil nedostatek literatury a dokumentace (nebo jej třeba nemohli najít), se dá usoudit na větší zájem, samostatnost a uvědomělost uživatelů $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ u. Většinou zřejmě pochopili, že $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ chtějí a neváhali pro to

něco udělat. Chceme-li však k $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ u přilákat nové zájemce z pohodlně klikáním, musíme se těmito body zabývat.

2. Styl práce $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ u, specifika, ovládání:
  - Neznalost, nepochopení příkazů, principů (16)
  - Dávkový způsob zpracování (7)
  - Chybové hlášky (3)
  - Sémantika jazyka (3)
  - Nesnadnost najít chybu (2)
  - Neobvyklost psaní některých znaků (1)
  - Uživatelská nepřívětivost (1)

Tato část ukazuje určitou nezanedbatelnou nechuť uživatelů přijmout odlišnou filosofii a styl práce $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ u jakož i zvláštnosti jeho jazyka. Není v tom však určitě jen pohodlnost a zvyk, nepochybně zde hraje roli i netrpělivost a uspěchanost.

Určitě by stálo za to najít případný vztah mezi četností takových nářků a povzdechů u uživatelů podle doby, kdy s $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ em začínali. Odhaduji, že ti mladší budou zřejmě „zmlsanější“.

3. Okolí $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ u: problémy se získáním, instalací, konfigurací, spolupráce s ostatními programy...
  - Instalace (11 hlasů)
  - Editor, prostředí (10)
  - Konfigurace (6)
  - Orientace v souborech (3)
  - Práce v Dosu (3)
  - Kde sehnat $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ (2)
  - Nedostupnost internetu (2)
4. Hlavní $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ nické problémy: Nejčastější opakovaně se vyskytující začátečnické problémy přímo související s přípravou sazby pro $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$
  - Problémy s češtinou (22 hlasy) – většinou blíže nespecifikované, jednou v souvislosti s Windows, jednou Linux SuSE (podle často opakovaných dotazů v konferenci mě napadá, že v tom může být i notorický $\text{L}^{\text{A}}\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ ový problém Babel vs. $\zeta\text{L}^{\text{A}}\text{T}_{\text{E}}\text{X}$)
  - Obrázky – vkládání, umísťování, obtékání (18)
  - Tabulky (10)
  - Fonty (8) – z toho 7× pochopení, 1× dostupnost
  - Úprava formátu stránek (6)
  - Rozdíl $\text{L}^{\text{A}}\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ vs. plain (2)

5. $\text{L}^{\text{A}}\text{T}_{\text{E}}\text{X}$: Protože jej respondenti často zmiňovali, zaslouží si samostatné rozeepsání. Týká se jen odpovědí, kde se dalo jednoznačně poznat, že je řeč o $\text{L}^{\text{A}}\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ u. V žádném případě tím jako plainista nechci zadělávat na flamer.

- Nekompatibilita, těžkopádnost, nepřehlednost (6 hlasů)
- Chybí přehled možností a vlastností jednotlivých balíčků (3)

- Nepřehlednost, neorientování se v literatuře (3)
  - Nesnadnost provedení změn definic (2)
  - Špatné chování ve Windows (1 hlas a potom i ty další)
  - Matoucí chybové hlášky
  - Dotyčný lituje, že začal právě s $\LaTeX$ em
6. Ojedinelé, speciální problémy: Zde uvádím věci, které se mi nepodařilo zařadit jinam. Omezím se pouze na výčet:
- Doména `tex.cz` nemá s $\TeX$ em ani CSTUGem nic společného
  - Divné chování LyX u
  - Nesnadnost převodu do jiných formátů
  - Rozdělování rovnic do více řádků
  - Unicode v editoru
  - Chemie
  - Malý sortiment podporovaných „lepších“ tiskáren
  - Parbox
  - Manipulace s objekty na stránkách
  - Boxy (dvakrát)
  - Rastrové fonty v PDF
  - Podpora orientálních jazyků
  - Rozdílné formáty obrázků pro $\TeX$ a $\text{pdf}\TeX$
7. Subjektivní – individuální a společenské problémy – ani zde není třeba cokoli dodávat:
- Formáty souborů – lidé něchtějí PS, PDF, ale DOC (2 příspěvky)
  - Nedostatek času na učení (2)
  - Potřeba hlubších znalostí (2)
  - Neznalost typografie (1, jakož i všechny další)
  - Byl k $\TeX$ u přinucen
  - Nechuť učit se
  - Všechny možné začátečnické problémy

Pět respondentů výslovně píše, že si nepamatují, nevzpomínají na začátečnické problémy.

Pro srovnání bude zajímavá odpověď méně nebo více pokročilých uživatelů na velmi podobnou otázku:

Co mi (v souvislosti s $\TeX$ em) chybí dnes? Když jsem si začal vypisovat předměty nespokojenosti na papír, připadalo mi zpočátku, že je jich moc a že jsou více roztržité a pestré. Postupem ale les čárek u některých prvků zhoustl, aby naznačil významné skupiny problémů.

Jak se zvětšují zkušenosti uživatelů, projevuje se větší zájem o speciální a náročnější věci, jakož i vyšší nároky na uživatelské pohodlí pro efektivní práci. Uživatelé si často přizpůsobují okolí $\TeX$ u svým potřebám a zvyklostem a z toho

plynou i jejich požadavky a touhy. Zkusím opět přehlednou tabulku podle hrubšího členění:

Oblast problémů	Počet
Dokumentace, literatura	45
T _E X	25
Okolí T _E Xu	62
L ^A T _E X	8
Čeština	12
Subjektivní a společenské problémy	37

1. Dokumentace, literatura, vzdělání

- Dokumentace, literatura (12)
- Komentované příklady (7)
- Přehlednost (7)
- L^AT_EX – přehled stylů balíčků, možností (6)
- Rychlá nápověda, referenční, on-line (3)
- L^AT_EX (2)
- Šablony (2)
- Rozličné (6 × 1) – něco mezi L^AT_EXovou kuchařkou a TBN; kurs; plain – uspořádaná makra; plain – návody, tipy a triky; dostupnost českých knih a dostatek české dokumentace

Oproti začátečníkům chybí pokročilejším uživatelům více praktické věci, a přehledné referenční zdroje. I zde je nezanedbatelné volání po příkladech, které by se daly přebírat a využívat.

Hodně významný je i nedostatek času a to se v odpovědích projevuje i ve volání po přehlednosti a snadné a rychlé přístupnosti informací.

2. T_EX

- Fonty (8)
- Složitost, těžkopádnost (6)
- Tabulky (4)
- Barvy (2)
- Chemie (1 a další taky)
- Změna tloušťky čar
- Jednoduchost, možnosti HTML
- Prostředí pro bloková schémata
- Debugger

Ohledně písem trápí 5 odpovídajících absence přehledu, popisu a instalace, dalším dvěma vadí cena a jednomu chybí české fonty. Je to již méně než u začátečníků a je vidět, že se v problematice písem naučili uživatelé většinou obtojně pohybovat a hledají dál a rozšiřují si sortiment. Nějaký přehled náhledů

dostupných písem by ale určitě potěšil většinu uživatelů $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ u. Něco jako u střechovických fontů, kde jsou kromě tabulky dostupných znaků uvedeny i ukázky textů a charakteristických efektů, jakož i komentář o vhodnosti použití k tomu kterému účelu. Neboli osvětou proti bezhlavosti a neuváženému používání nevhodných písem tam, kde se nehodí. Nepustíte se do toho někdo?

3. Okolí $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ u
4. WYSIWYG, GUI (15): Respondentům dost chybí pohodlné uživatelské rozhraní. Tři touží po českém GUI, dva další by rádi český LyX a jeden shell pro Win32.
5. Distribuce, instalace (11): Dotazovaní volají po rychle a snadno nainstalovatelné a hlavně nakonfigurovatelné distribuci $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ u, případně po live distribuci, za niž ovšem TL nepovažují. Ozvalo se i volání po distribuci pro Linux s prostředím jako MNU z $\zeta\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ u.
6. Editor (5): Zde touhy lidí vycházejí ze skutečnosti, že jsou na něco zvyklí pro jiný účel a chtěli by to požívat i pro $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ (nebo v jiném operačním systému – zlatý Vim). Tento bod uzavřu výčtem: Quanta, Amaya, WinEdt, Bluefish.
  - Práce s obrázky a grafikou (5), vkládání (5)
  - Vícejazyková podpora, zejména Unicode (6)
  - Konverze do a z různých formátů (PDF, RTF) (5)
  - Vektorový editor (2)
  - Prohlížeč DVI – speciální požadavky (2)
  - Enc $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ ve web2c (1, jakož i následující)
  - Pdf $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ na OS2
  - Propojení s makefile
  - Nekonzistentnost

Ještě se vrátím (trochu mimo anketu) k editorům a prostředí: Přestože sám používám Linux a píšu a $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ uji v konzoli, v práci a několika svým známým jsem instaloval $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ live s $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ shellem. Ten se mi líbí pro svou nenáročnost, jednoduchost a snadnou konfigurovatelnost. Některé věci mi tam ale vadí a chybí, tak jsem napsal Dirkovi Struvemu a dozvěděl jsem se, že již zamýšlel $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ shell dále nevyvíjet a chtěl jej nechat potichu umřít, ale že s novými verzemi Windows se vyskytly nové chyby, tak nechtěl nechat uživatele na holičkách a vrátil se k němu s některými úpravami. Mou otázkou byl jednak editor – respektive možnost volitelného nahrazení toho vestavěného třeba Vimem – což prý není možné, ten vestavěný, který měl v době psaní programu k dispozici, je tam „zadrátovaný“ příliš hluboce a za druhé mě zajímala možnost současně vedeného main file METAPOSTu vedle mainfile $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ u a tím zjednodušení ovládání při současné editaci obou zdrojů. Takovou možnost $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ shell nemá a autor o ní z již zmíněných důvodů ani neuvažuje. :(

7. $\text{L}^{\text{A}}\text{T}_{\text{E}}\text{X}$

- $\zeta\text{S}^{\text{L}}\text{A}^{\text{E}}\text{X}$ vs. Babel – rozdíly, spojení (3)
- Nekompatibilita balíků pro $\text{L}^{\text{A}}\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ a pdf $\text{L}^{\text{A}}\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ (1, i další)

- Pomalost, složitost
- Nedostatek kvalitních balíčků
- Čeština (neuvedeno konkrétně)

8. Čeština

- České GUI, prostředí WYSIWYG (3)
- $\LaTeX$ vs. Babel – rozdíly, spojení (3)
- LyX (2)
- $\text{L}\text{A}\text{T}\text{E}\text{X}$ (1, i další)
- Fonty
- Styly pro $\text{b}\text{i}\text{b}\text{T}\text{E}\text{X}$
- Složité počestění TEX u ve Windows

Zde jsem shrnul příspěvky týkající se češtiny, přestože některé jsou už zmíněny v ostatních oblastech.

9. Individuální a společenské

- Nedostatek času (případně nálady) (14)
- Rozšíření, povědomí, propagace, nadšenci (11)
- Dostatek praxe (2)
- Nepochopení makrojazyka (2)
- Obtížnost najít řešení problému (2)
- Různé ojedinelosti (6)

Kromě první položky (čas), kterou není třeba komentovat a každý jednotlivc si s ní musí poradit sám, znepokojuje respondenty problém, který tuto anketu vyprovokoval (rozšíření, propagace. . .). Další položky (4 a 5) zřejmě souvisí s prvním bodem (dokumentace a literatura).

Frustraci a odrazení způsobuje i obtížnost najít řešení problému, nedostatek TEX istů v okolí, nespokojenost s chybovými hláškami TEX u a filosofií “Try to ask human”.

Jednotlivé jinan nezařaditelné odpovědi odbudu pouhým výctem, aniž bych je tím chtěl snižovat: zapominání; nedostatek příležitostí; tlak okolí na používání rádoby standardních formátů místo těch otevřených; dojem, že se málo používá TEX pro dokumentaci Linuxu; české softwarové projekty; zajímavý problém na řešení v TEX u.

Nakonec patří pro úplnost dodat, že na tuto otázku odpovědělo 16 účastníků, které netrápí (skoro, snad) nic a pět, kteří neví.

Podle čeho jsem se učil(a) TEX ? Z odpovědí jsem vypsals jednotlivé zdroje a sečetl. Odhadl a zařadil jsem odpovědi typu „nějaký úvod do $\text{L}\text{A}\text{T}\text{E}\text{X}$ u“, jak jen bylo nejpravděpodobnější. Často nebyla uvedena konkrétní díla, tak píši jen jméno autora. Jako *opisování* míním přebírání cizích maker nebo studium dokumentovaných zdrojů. Pokud neznám určitý zdroj z vlastní zkušenosti, píši jej tak, jak mi jej respondenti uvedli. Nevylučuji, že mám třeba pod více položkami totéž, napsali-li mi třeba dva respondenti stejné dílo každý pod jiným označením.

Nezanedbatelný význam má možnost osobního kontaktu. Jeden z respondentů se ptal, zda nevím o tom, jestli se někde v Praze scházejí T_EXisté na besídkách, konzultacích, v hospůdce... Snad by to ve větších městech šlo domluvit, ale v dnešní uhoněné době – dost pochybuji.

Zdroj	Počet
Rybička: L ^A T _E Xpro začátečníky	45
Doob: Jemný úvod do T _E Xu	31
Not so short introduction to L ^A T _E X	30
Zdroje z internetu	28
Opisování	21
Různá dokumentace	19
Knuth: The T _E Xbook	17
Olšák: Typografický systém T _E X	15
Olšák: T _E Xbook naruby	14
Manuály	12
Kolegové	9
Konference	9
Škola	7
Jemný úvod do L ^A T _E Xu	7
Lamport	6
Kopka	4
L ^A T _E Xová dokumentace (k balíčkům)	4
Zdroje k $\mathcal{A}\mathcal{M}\mathcal{S}\mathcal{T}$ _E Xu	3
Různé a jiné	13

Jen na doplnění – poslední položku „Různé a jiné“, kam jsem uvedl zdroje vyskytující se ojediněle nebo které byly dost neobvyklé, případně nejasné, upřesním výčtem: přednášky (2); Zpravodaj (2); knihy (2); Partl (1, i další); Kočer; server Netáčik; české knihy; Goosens; Palla; Kleine T_EXbuch.

Za povšimnutí stojí i poměr zdrojů vědění, které jsou dostupné (téměř) zdarma nebo velmi lacino (třeba z internetu) a těch, které se nedají získat, nežli za peníze. Není to ale zase tolik výrazné. Nadšení uživatelé neváhají nějakou korunu obětovat, na druhou stranu jsou knihy určitě dostupné v univerzitních knihovnách.

Tabulka naznačuje i oblíbenost jednotlivých formátů, přestože ji nemůže vystihnout tak dobře, jako nedávná anketa pana Bittó. Podle některých poznámek je zjevná fluktuace od L^AT_EXu ke plainu. Pouze ovšem u náročnějších uživatelů. Souvislost je zřejmá: L^AT_EX je rozšířenější hlavně díky menší počáteční investici do vzdělání, jak potvrdily i některé komentáře k odpovědím.

Kolik lidí jsem přivedl(a) k T_EXu? Odpovědi jsou neurčité zejména proto, že si respondent často uvědomuje, že nejeden zájemce odpadl, tak si netroufá spolehlivě odhadovat. Touto otázkou jsem chtěl vyjádřit význam osobního vlivu. Kde byla čísla, tam je uvádím, ale už bez toho, abych na zmíněnou pochybnost o „odpadlících“ znovu upozorňoval. Čísla budou tedy někdy vyšší, než skutečnost. Neurčité údaje jako několik, pár, mnoho uvádím jako jednotky nebo desítky. Když někdo napsal přibližně, asi, kolem... , bral jsem to číslo. Z poznámek se dalo poznat, že bylo silné působení ve škole (např. T_EX jako nepovinný předmět), mezi kolegy a sem tam i v rodinách. Docela milá byla několikrát i dvojsmyslná větička typu: „Pracuji na manželce“.

Respondentů	Přivedených
34	0
25	1
22	2
16	3
3	4
10	5
2	6
1	7
8	10
3	20
1	30
15	jednotky
7	desítky

Co mohu nabídnout? (Třeba odkaz na svou tvorbu, stránky WWW...)

Zde respondenti neoplývali velkou ochotou. Někdo nabízel přispět radou, někteří uvedli adresu stránek WWW. Znamé „firmy“, které jsou aktivní publikačně i v konferenci, jsou čestnými výjimkami. Získané adresy stránek WWW příležitostně sepíší, zkontrolují, trochu zkatologizují a vyvěsím na svých stránkách. Dám vědět do konference, až to bude.

Jsem členem sdružení (CSTUG)? Proč? Poměr byl 29 (20,1 %) ku 115 (79,9 %) v neprospěch členství. Komentáře k odpovědím jsem shrnul do skupin:

- Proč jsem členem
  - Podpora, solidarita (13)
  - Zpravodaj (8)

- Užitečnost (2)
- Přístup k informacím (2)
- Nutnost (1)
- Zaměstnavatel je kolektivní člen (1)
- Proč nejsem členem
  - Nemá důvod, nepotřebuje (36)
  - Nerad se organizuje, není členem ani jiného sdružení (8)
  - Nemá čas (6)
  - Neví, neuvažoval o tom (5)
  - Nikdo mu to nenabídl (3)
  - Skromnost, stydlivost (3)
  - Příbuzný je členem (2)
  - Lenost (2)
  - Různé ojedinelosti (3): byl a odešel; není grafik; neví o sdružení

Sleduji konferenci cstex@cs.felk...? Konferenci sleduje 62 respondentů, 88 nikoli – z těch, kteří na tuto otázku odpověděli.

Využívám stránky a archivy CSTUGu a CTANu? Jak často? Proč?

Archivy využívá 101 respondent, 60 nikoli. Četnost návštěv se nedá podle nejčastějšího vyjádření „občas“ dost dobře stanovit. (Opět důsledek mé nezkušenosti a nepředvídatosti.) Komentáře jsou různorodé a uživatelé k archivům přistupují hlavně podle potřeby. Někteří s chutí a s pocitem užitečnosti, pro jiné jsou nepřehledné a někoho odrazuje třeba angličtina. Zkrátka: Kdo hledá, ten většinou najde a kdo nechce, ten má smůlu. Uvidíme, co přinese uvažované zpřístupnění archivu na DVD ROMu.

V každém případě, pokud člověk ví, co chce a co hledá, většinou uspěje, často pomůže dotaz v konferenci. Užitečná by byla nějaká katalogizace, ale jak a podle čeho, jak aktualizovat... Další námět třeba na diplomku.

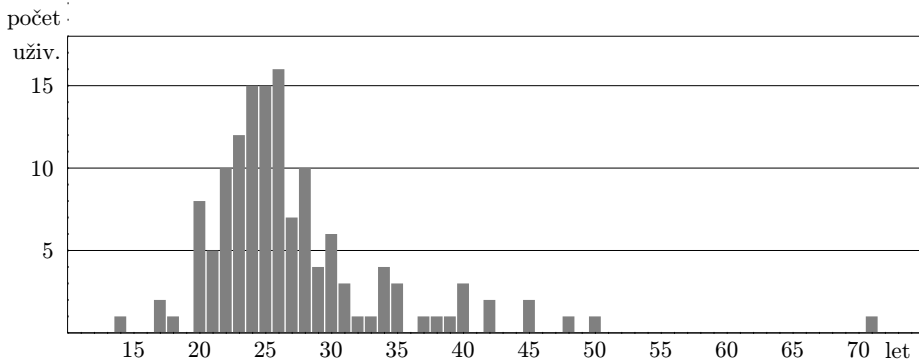
Respondenti

Ze 162 účastníků se plným jménem podepsali (nebo se dalo poznat z e-mailové zprávy) 92, přezdívkou nebo zkratkou 6, pouze křestním jménem 12, pouze příjmením 3, emailovou adresu uvedlo 20 účastníků. Děkuji za důvěru.

Pohlaví Svěřilo se (nebo se pohlaví dalo odhadnout u) 159 účastníků: 156 pánů a 3 dámy.

Věk – Sto třicet šest účastníků uvedlo svůj věk. Nejmladšímu bylo 14 let a nejstaršímu 71 rok. Četnost v této kategorii napovídá i tomu, že T_EX se hojně

rozšiřuje mezi vysokoškoláky. Někteří se později od $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ u odvracejí (třeba kvůli přechodu do komerčního prostředí). Zde by možná byla na místě podrobnější studie, která by vyhodnotila souvislost i s prvním setkáním s $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ em. Je potřeba vzít v úvahu i vývoj a dostupnost počestěných verzí $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ u, což jistě přispělo mocnějšímu rozšíření. Nedostupnost češtiny (z různých důvodů) je problém nedjednoho začátečníka. Ale zpět ke věkové struktuře respondentů:

Povolání – To mě napadlo příliš pozdě, tak jen nakolik se dalo odhadnout z odpovědí:

Z ostatních odpovědí bylo možné poznat, že nejvíce je vysokoškolských studentů a následně odborných a vědeckých pracovníků. Pochopitelný zájem o $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ je mezi matematiky a fyziky, hodně jej používají programátoři. Kdo poznal možnosti $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ u a není líný, dokáže jej využít k sazbě téměř čehokoli.

Mohl jsem se pítit i po vzdělání, pravděpodobně bych zjistil, že silné zastoupení mají vysokoškoláci. $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ nakonec v univerzitním prostředí vznikl a i podle došlých příspěvků se dozvídám, že se touto cestou dostal i do Československa. Studenti, pedagogové a vědci v něm mají silný a nenahraditelný nástroj.

Národnost Tu mohu jen odhadovat podle toho, zda byly odpovědi česky nebo slovensky. Tedy Čechů a Moravanů odpovídalo 153 a Slováků 10. Pro řešenou problematiku to však není příliš důležité.

Postupně mě napadají i jiné otázky, ale jak údajně prohlásil Napoleon: „*Není nic snadnějšího, nežli vychovávat cizí děti a vyhrávat bitvu, když je po ní.*“

Návrhy a náměty

Těch se dala vybrat celá řada. Uvádím je bez hlubšího záměru uspořádat je podle určitého kritéria.

- Vytvořit webovou aplikaci, jejímž vstupem by byl $\text{\TeX}$ ový zdrojový text a výstupem soubor PS nebo PDF (případně chybová hláška). Účel je zřejmý: snadná a odkudkoli z internetu přístupná demonstrace $\text{\TeX}$ u. Chci-li někomu ukázat na jeho počítači, jak ten $\text{\TeX}$ vlastně funguje, je instalace (včetně nastavení) třeba z CD $\text{\TeX}$ live nemožně zdlouhavá. Určitě má takové řešení spoustu úskalí, ale na předvedení jednoduchých ukázek v Plainu nebo $\text{\LaTeX}$ u by to posloužilo.
- Doména `tex.cz` – dnes údajně patří nějaké severomoravské textilní firmě a leží ladem. Vyskytl se návrh získat ji pro CSTUG.
- Vytvoření určité znalostní báze, přehledu řešených problémů, tipů a triků založeného jako aplikace WWW s vyhledáváním a snadnou možností doplňování záznamů. Neměla by konkurovat konferenci, měla by být vylepšenými FAQ. Oproti FAQ by však byla bohatší, snáze a rychleji dostupná (s nějakým vyhledáváním třeba podle klíčových slov) a živější, oproti konferenci zase konzervativnější, čistší a přehlednější (řešení by byla redigována, dobře zformulována, a očištěna od balastu). Určitě by nebyl velký problém to napsat, horší by bylo najít někoho, kdo by ji redigoval a doplňoval, byl-li by o takovou službu zájem.
- Vytvoření přehledného vzorkovníku dostupných písem, nejlépe s popisem a komentářem.
- Zařadit do FAQ problém odstranění Type3 fontů z PDF.
- Jako zpětnou vazbu a indikátor vývoje uživatelů $\text{\TeX}$ u udělat permanentní nebo často opakovanou anketu. To ale nepovažuji za příliš vhodné, protože by to lidi brzy omrzelo a pokud by někdo odpovídal, bylo by to asi pouze několik stejných lidí. Na druhou stranu by možná jedna otázka čas od času obměňovaná mohla oživit stránky CSTUGu.

A co z toho vyplývá?

Nic povzbudivého...

Vypadá to, že máme co dělat, pokud chceme, aby se $\text{\TeX}$ nestal výsadou úzkého kroužku uživatelů. Zasloužíme si, abychom tiskli texty, které vypadají krásně, dobře a pohodlně se čtou, jak jen je alespoň trochu poučený „písař“ s trochou vkusu a se zdatným pomocníkem od pana Knutha dovede vysázet.

Co můžeme dělat? Prosazovat kvalitní sazbu v prostředí zaneřádném – všichni víme, jakými – neschopnými programy může někomu připadat jako boj důmyslného rytíře de La Mancha s větrnými mlýny. V dnešní době, kdy spousta lidí považuje nekvalitu za standard a Word málem za božstvo, dokáže aspoň potěšit, když někdo řekne: „To je hezké. To se ti povedlo.“ A my pak můžeme odpovědět: „Na to je takový hodně dobrý program...“

Dejme se do toho, každý jak jen můžeme, abychom si takovou anketu mohli třeba za pár let zopakovat a z jejího výsledků se radovat více než dnes.

Místo závěru

Děkuji všem účastníkům za odpovědi i za připomínky mimo anketu na mých stránkách WWW. Mnohé mi pomohly odhalit chyby, některé mě inspirovaly. Určitá nedomyšlenost některých otázek a jejich vyjádření ve formuláři si vynutila zvýšené úsilí a nepohodlí při vyhodnocování. Na druhou stranu volnost ve vyjadřování neomezila respondenty na „malou klec“ předložených nabídek. Naproti tomu připouštím, že by nabídka možností (třeba studijní literatury) umožnila respondentům snáze se rozpomenout a uvést více vyčerpávající a vypovídající odpověď. Nelze však opomenout ani to, že věc, na niž si někdo už nepamatuje, nebyla zřejmě tolik významná. Některé otázky bylo možné zpřesnit například stupnicí hodnot. Zkratka – pokud jde o sociologické zkoumání – jsem pouze nevzdělaný amatér a podle toho vypadá výsledek. Tak mě prosím netlučte a moc se mi nesmějte.

V každém případě mi tato práce přinesla nejednu cennou zkušenost. A zdaleka nejen v programování (V PHP a MySQL jsem teprve nadšený začátečník, tak si zatím troufnu jen na jednodušší věci.) Dozvěděl jsem se mnoho nového o $\text{\TeX}$ u a jeho uživatelích a věřím, že pokud jste dočetli až sem, byla užitečná i Vám.

Mým záměrem bylo najít zejména důvody nepřístupnosti $\text{\TeX}$ u, nejvýznamnější problémy a navrhnout možnosti jejich řešení.

Je to jen začátek (vlastně pokračování) nesnadné práce. Všichni máme svých starostí dost a nemůžeme si často dovolit dělat navíc věci, které nás obírají o drahocenný čas a které se nám hmotně nevrátí. Nic se nedá nařídit. Vše je právě a jen záležitost Knuthova hesla “Labour of Love”. Kdo se s $\text{\TeX}$ em jednou setkal, většinou pochopil, že $\text{\TeX}$ si zaslouží většího rozšíření pro své možnosti a čtenáři že si zaslouží krásně vysázené tiskoviny.

Je na každém z nás, zda se chytíme některého z návrhů, které zde byly vyjádřeny. Sám mám určitou představu, kterou hodlám nabídnout sdružení, jakmile si udělám trochu více času.

Přes mnohá nepřilíš povzbudivá zjištění věřím, že můžeme pozici $\text{\TeX}$ u posílit i bez komerčních nástrojů, protože podle odpovědí jsem poznal, že mám co do činění s inteligentními, slušnými a ochotnými lidmi – jsou to přece uživatelé $\text{\TeX}$ u. 8-)

Pohoda, hezký den

Josef